

Älskade skärgård

Studiecirkeln

I en studiecirkel bestämmer deltagare och cirkelledare tillsammans studiernas inriktning. Det är bra att redan i början diskutera hur ni tycker att arbetet bör gå till, hur ofta ni vill träffas och vilket arbetstempo ni önskar hålla.

Första sammankomsten presenterar ni er förstås för varandra i cirkeln, antecknar varandras namn, adresser och telefonnummer. Berätta varför ni har valt just denna cirkel och vad ni väntar er av studierna.

I en studiecirkel som fungerar bra är alla aktiva i arbetet. Ta gärna upp och diskutera hur ni kan arbeta tillsammans så att alla kommer till tals. Kan ni läsa mellan sammankomsterna eller utföra något annat arbete då? Ni kan till exempel dela upp mellan er att ta reda på faktauppgifter som inte finns i boken.

Bläddra igenom boken tillsammans och försök att få en uppfattning om innehållet. Bestäm vilka avsnitt som förtjänar en grundlig behandling och välj ut diskussionsfrågor som intresserar er. Nöj er inte bara med de förslag till diskussionsfrågor som finns i denna studiehandledning, utan formulera egna frågor som kanske passar bättre till den inriktning ni vill ge studierna.

Resa i skärgården

För den som läser om Stockholms skärgård i en studiecirkel ligger det nära till hands att också resa i skärgården, antingen göra korta dagsutflykter till olika öar eller stanna lite längre. Möjligheterna till det är mycket goda. Från Stockholm och en rad hamnar både norrut och söderut går reguljära båtturer till många öar. För den som har egen båt blir de möjliga resmålen ännu flera.

Vid beskrivningarna av var och en av de 35 öar som tas upp i boken finns anvisningar om hur man tar sig dit med allmänna kommunikationer, om det finns sådana. På sidan 207 finns en förteckning över användbara webbadresser för den som förbereder en utflykt eller resa i skärgården.

På pärmens insidor finns kartor över skärgården. En större, mera detaljerad karta kan också vara användbar vid planeringen, exempelvis för att bedöma avstånden mellan olika orter på öarna. Det är bra om kartan också visar var kommungränserna går. Skärgården är fördelad på en rad kommuner, från Norrtälje i norr till Nynäshamn i söder, och kommunernas hemsidor, liksom deras turistbyråer, kan vara viktiga informationskällor för den som söker mer detaljerad information.

Detta är viktigt att tänka på för den som vill ha information om öar som inte tas upp. Skärgårdsöar som Arholma, Ljusterö, Runmarö, Vaddö, Vätö, Yxlan, Vaxholm, Nämdö, Utö, Fjärdlång, Grinda, Nättarö, Rånö och många andra är väl värda ett besök, även om de inte finns beskrivna i boken.

Möjligheterna att ta sig runt i Stockholms skärgård är bäst under sommaren, då många människor vill tillbringa sommaresemestern i skärgården och andra tycker om att göra kortare utflykter. Vackra sommardagar kan trängseln på båtarna till de populäraste öarna vara avsevärd. Skärgården, och resan dit, kan ge ett helt annat intryck under andra årstider. Den som söker naturupplevelser, stillhet och avkoppling har minst lika mycket att hitta under vår, höst och vinter.

Frågor att samtala om

Nedan finns en eller ett par frågor kring varje ö som tas upp i boken. Även om ni inte är intresserade av den ö vars namn frågan hamnat under, kan det vara värt att läsa igenom frågorna ändå. Många av dem har inte bara att göra med den aktuella ön, utan även med andra öar i skärgården.

Landsort, s 10

- ”Framtiden ser ganska dystert ut för den bofasta befolkningen”, säger Landsortsbon *Björn Öberg*, som befarar att ön kan bli en tillflykt för förmögna sommargäster i framtiden, utan egen bofast befolkning. Avfolkning och försämrade service är inte bara ett problem för Landsort utan för glesbygden i allmänhet. Anser ni att Landsort och annan glesbygd ska kunna behålla en bofast befolkning även i framtiden? Eller är det en oundviklig utveckling att delar av Sverige avfolkas? Finns det rentav några fördelar med det? Vad är det som krävs för att människor ska kunna stanna kvar på de orter där de växt upp?

Torö, s 16

- *Ulla Åkesson*, sekreterare i Torö Hembygdsförening, pekar ut skolan och affären som ”två pulserande hjärtan” som håller bygden vid liv. Finns det också på de orter där ni bor något ”pulserande hjärta” som betyder mycket för ortens överlevnad på sikt?
- Hembygdsföreningen bildades ursprungligen till stöd för en nedläggningshotad skola. Kan ni i gruppen ge flera exempel på att föreningar har kunna påverka ett samhälle så att det får bättre förutsättningar för framtiden?

Järflotta, s 22

- Järflotta är naturreservat och har därigenom ett skydd för exploatering. Trots att ön är vacker, med fina stränder, finns ingen reguljär båtförbindelse och antalet besökare är begränsat. Behöver vi öar i skärgården som inte lockar med tältplatser, vandrarhem, restauranger etc, utan får leva sitt vardagsliv utan alltför många besökare? Vad ska befolkningen på en ö som Järflotta då leva på? Vad lever man på i dag?

Ålö, s 28

- Ålö har en av skärgårdens finaste sandstränder, men det är ofta lugnt där eftersom den ligger avsides. Föreställ er att ni skulle vilja bada vid denna strand en sommardag och ska ta er dit från Stockholm. Hur gör ni? Vilka vägar kan man ta? Hur lång tid kan ni vara på stranden med olika alternativ (räkna in tiden för promenaden mellan Ålö brygga och stranden).
- Hur ser den natur ut som ni passerar på vägen från Ålö brygga (eller från Utö) till stranden?

Huvudskär, s 32

- *Harry Wistedt* berättar att sälstammen i skärgården aldrig har varit så talrik som nu, något som försämrar fisket. Hur ser ni på problemet att en djurarts utbredning hotar en näring? Vad är viktigast, att sälstammen är stark eller att fiskare ska kunna leva på sitt arbete i skärgården? Hur når man en balans mellan fiskarnas intressen och naturvårdsintressen som vill skydda en djurart?

Muskö, s 38

- Båtbyggaren *Birger Åkerström* tror att det finns en framtid för människorna på Muskö. Varför ser han positivt på framtiden? Vad har försvaret haft för betydelse för Muskö?

Ornö, s 42

- Familjen Stenbock har levt länge på Ornö. *Margareta Stenbock von Rosen* har en stark känsla för sin hembygd och ser sig som förvaltare av familjens egendom för framtiden. Har människor som bor på större orter samma känsla för platsen där de bor? Vad är det som lägger grunden för en sådan tillgivenhet för hembygden?

Gålö, s 48

- *Ethel Carlsson* berättar att hon håller på att arbeta fram ”Haningedräkten”, en folkdräkt för dem som bor i Haninge kommun. Haninge är en folkrik kommun söder om Stockholm med allt från vackra skärgårdsöar till industriområden och stora bostadsområden. Tror ni att det finns behov av en folkdräkt i en kommun som Haninge? Finns det någon folkdräkt i er kommun? Skulle ni vilja att det fanns? Hur skulle den i så fall användas?

- Gålö är trots namnet ingen ö, det är lätt att ta sig dit med buss eller bil. Många besöker också naturreservatet under alla årstider. Finns det behov av stora naturreservat nära storstäderna? Vad har de att ge folk som bor i stan?

Jutholmen, s 54

- Jutholmen är en liten, tätbebyggd ö nära Dalarö. Där finns inga speciella anpassningar för besökare eller turister. Föreställ er hur det är att leva på en sådan ö. Vad skiljer sig från livet på en större ort, vid olika årstider?

Dalarö, s 60

- Dalarö har genom tiderna varit förknippat med flera kända konstnärer och kulturpersonligheter. Hela skärgården är ofta beskriven i litteraturen, besjungen i musiken och avbildad i konsten. Vilka konstnärer, musiker och författare har skildrat skärgården som ni känner till? Undersök gärna ämnet mellan två sammankomster och redovisa för varandra vilka ni har hittat. Är det några speciella platser i skärgården, utöver Dalarö, som de är knutna till?

Långviksskär, s 66

- Långviksskärs skärgård förvaltas till större delen av Skärgårdsstiftelsen som vill bevara den säregna miljön. Hur gör man det? Ge exempel.
- Hur ser det ut på Långviksskär? Beskriv landskapet, djur- och växtliv.

Bullerö, s 72

- Även Bullerö förvaltas av Skärgårdsstiftelsen och är naturreservat. Öarna förknippas med konstnären Bruno Liljefors. Ta reda på lite om honom. När levde han? Vad är Bruno Liljefors känd för som målare? Vad tror ni gjorde att han intresserade sig för Bullerö skärgård? Finns det någon annan ort än Bullerö som förbinds med honom?
- Skulle ni vilja besöka Bullerö? Varför? Hur kan det ordnas praktiskt?

Sandhamn, s 78

- Ön heter egentligen Sandön, och det på goda grunder. Sandhamn är ett av de mest välkända ställena i skärgården, inte bara för sandsträndernas skull. Vad är Sandhamn särskilt känt för?
- Sandhamn är en ”statstjänstemannaö” enligt boken, där har aldrig bedrivits jordbruk, boscapskötsel eller fiske i större skala. Hur tror ni detta har satt sin prägel på ön?

Djurö, s 84

- Sedan Djuröbron byggdes är det lätt att ta sig med buss eller bil till ön (och till närliggande Vindö). Hur förändras livet på en ö när en bro dit byggs? Skulle ni vilja se flera broar i skärgården, till andra öar? Var i så fall?

Harö, s 88

- *Göte Lindström* anser att kommunstyrelsen i Värmdö har dålig kunskap om förhållandena på Harö och ”vet knappt var Harö ligger någonstans”. Harö är säkert inte det enda ställe där invånarna tycker avståndet är långt till de lokala makthavarna. Vad kan man göra åt den saken? Hur ska en centralt placerad kommunledning skaffa sig bättre kännedom om kommunens yttrområden? Kan befolkningen där själva göra något?

Norra Stavsudda, s 94

- *Familjen Ivanoff* har en butik på Norra Stavsudda, men har flera olika arbeten i kombination med butiksrörelsen. Så har det varit för många i skärgården, under lång tid; man har fått kombinera olika verksamheter för att klara sig. Ge exempel på vad människor har levt på i skärgården. Har det under senare decennier kommit till, eller försvunnit, verksamheter i ett sådant mångsyssleri?

Möja, s 100

- Möja är en stor ö som ligger ganska långt ut i skärgården. Ön har mycket att erbjuda den som söker stillhet och naturupplevelser eller vill bekanta sig med ett gammalt kulturlandskap. Ta reda på mera om Möja! Om ni kom dit, vad skulle ni vilja se? Planera en dagsutflykt och försök att använda tiden så att besöket ska bli så givande som möjligt.

Lådna, s 106

- *Eva Jansson* menar att det fina med Lådna är småskaligheten. ”Det går inte att jämföra med hur det kan se ut inne i Stockholm”, säger hon. Vad är det som skiljer? Beskriv vari det småskaliga på Lådna består.

Krokholmen, s 112

- *Yvonne Niklasson* berättar att hennes pappa var inblandad i smuglingen i skärgården. Denna smuggling hade stor omfattning och är mycket omtalad. Vad var det som smugglades? Varför?

Ingmarsö, s 116

- På Ingmarsö finns ett byalag som paraplyorganisation för öns föreningar. Vad gör byalaget?
- *Lars Ljungberg* betonar att det behövs en bofast befolkning på ön för att den ska leva vidare, enbart sommarboende räcker inte. Diskutera vilka fördelar och nackdelar många sommargäster kan innebära för en ö där det finns en liten bofast befolkning.

Finnhamn, s 122

- På den välbesökta ön Finnhamn finns en stugby som först var avsedd för barnfamiljer med låg inkomst, detta för att de som inte hade råd med en egen stuga skulle få tillfälle att vistas i skärgården. Numera finns ingen förtur för dem som har låg inkomst. Tycker ni tanken är värd att ta upp på nytt? Eller är det att lägga sig i folks privatliv om man ger förtur till dem som har minst råd?

Husarö, s 128

- Liksom många andra öar har Husarö en lång historia. Nämn något om den. Vad är det som främst har präglat den? Tycker ni det är viktigt att känna till historien för en plats som man besöker? Får ni själva en särskild känsla för en plats där ”historiens vingslag” är närvarande?

Östra Lagnö, s 134

- *Tore Österman* på Östra Lagnö tillhör dem som är kritiska mot kommun och länsstyrelse och menar att de har en annan syn på Östra Lagnös utveckling är öns eget byalag. Försök att beskriva vilka skillnaderna är mellan de olika synsätten.

- *Tore Österman* önskar nytänkande och nya typer av företag på ön. Vilka sorts företag tror ni skulle passa bra i skärgårdsmiljön i dag?

Väringsö, s 138

- *Familjen Andersen* bevarar genom sitt arbete kultur- och odlingslandskapet på Väringsö. Vad utför de för arbete för att miljön ska kunna bevaras? Vad skulle hända med landskapet på ön om ingen skötte om det?

Svartlöga, s 144

- På Svartlöga finns ingen elektricitet. Många har nog svårt att föreställa ett liv utan tillgång till elektricitet. Försök! Tänk bort elektriciteten från er vardag. Vilka rutiner och verksamheter skulle vara omöjliga utan elektricitet? Skulle elektriciteten i några fall kunna ersättas av något annat?
- På flera ställen i boken nämns de så kallade rysshärjningarna under tidigt 1700-tal. Vad var det för något? Vilken var orsaken till att ryssar härjade svenska kustområden?

Ängskär, s 150

- Ängskär har haft betydelse för fisket. Med tiden har fisket förändrats, och i dag är det en liten näring. Beskriv förändringarna som skett, så som de framgår av kapitlet.
- Har ni själva fiskat i skärgården? Eller handlat fisk av någon lokal fiskare? Vilka sorters fisk är det som är vanligast i skärgården?

Rödlöga, s 156

- *Inger och Kenth Westberg* beskriver Rödlöga som sitt ”paradis på jorden”. Vad är det som gör det så paradisiskt för dem? Tycker ni också att Rödlöga liknar ett paradis, eller har ni andra ”paradis på jorden”? Hur ser de ut?
- Skärgårdar finns det flera av i Sverige, liksom i Finland, Norge och Danmark. Men internationellt sett är skärgårdar rätt ovanliga. Titta på en Europakarta och undersök vilka länder som har riktiga skärgårdar. För kontinentaleuropéer skulle säkert Rödlöga vara något exotiskt. Hur tror du de skulle uppfatta Rödlöga – och omgivande skärgård?

Blidö, s 162

- I ingressen beskrivs Blidö som ett ”skärgårdens Gnosjö”. Vad menas med den jämförelsen? Vad är Gnosjöanda egentligen?
- En positiv företaganda vill nog de flesta orter ha. Tror du att skärgården med sin tradition av mångsyssleri är en bra miljö för att utveckla nya framgångsrika verksamheter? Finns det även nackdelar med att driva företag i skärgården?

Ängsö, s 166

- Ängsö är en av våra äldsta nationalparker och skulle vid avsättandet 1909 skyddas för påverkan av människor. Varför blev det fel till en början? Varför tror ni att just Ängsö av alla öar blev nationalpark?

Norröra, s 174

- Det var på Norröra som filmerna om Saltkråkan spelades in. Genom Astrid Lindgrens berättelser och filmerna har en hel generation svenskar kunnat möta Stockholms skärgård. Säkert har ni själva sett någon av filmerna. Tycker ni att de ger en bra bild av skärgården? Eller är bilden så positiv att besökaren riskerar att bli besviken? Finns det andra filmer eller böcker som präglat bilden av livet i skärgården?

Gräskö, s 178

- Kapitlet är ett av flera som nämner att bredband och Internet nu är tillgängliga på öarna. Vad kan det betyda för befolkningen där? Finns det möjligheter för nya verksamheter med den moderna tekniken som grund?

Fejan, s 184

- På Fejan finns en känd skärgårdskrog. Krogarna har blivit allt flera i skärgården under senare år och är något som starkt bidrar till en ökande ström besökare. Hur är det att driva en krog på en liten ö, jämfört med att göra det i en stad, tror ni? Vilka är skillnaderna?

Lygna, s 190

- Till det intressanta med Lygna hör växt- och fågellivet. Beskriv vad man kan se på öarna!

Söderarm, s 196

- Söderarm har haft betydelse för båttrafiken in till Stockholm och även för försvaret. Beskriv hur.
- I dag äger *Anngret Andersson* och *Claes-Håkan Jansson* Söderarm AB, en konferensanläggning längst ut i havsbandet. Tycker ni att en konferensanläggning i denna speciella miljö har något att erbjuda som inte finns i konferenslokaler i stan? Skulle ni själva vilja åka iväg på en konferens dit?

Singö, s 202

- Skärgårdsöar kan vara mycket olika. Medan Söderarm ligger långt ute i havet finns Singö nära kusten, med fast bussförbindelse med Stockholm och rätt nära tätorter som Hallstavik, Grisslehamn och Älmsta. *Mats Ulfvin* driver ett företag på Singö som sysslar med bland annat snickeriarbeten och tillverkning av jollar. Var tror ni han hittar sina kunder?
- Det finns många äldre på Singö, och även andra öar i skärgården har en skev åldersfördelning. För att öarna ska fortsätta vara levande samhällen krävs att yngre människor bor kvar eller flyttar dit. Hur ska man, tycker ni, underlätta det?